

Oostfronters

JONATHAN TRIGG

OOSTFRONTERS

Hitlers SS-Legioen Vlaanderen

Manteau

Oorspronkelijke titel: *Hitler's Flemish Lions* (The History Press, Londen, 2012)

© 2007 en 2012 by Jonathan Trigg

© 2014 Nederlandse vertaling Uitgeverij Manteau / WPG Uitgevers België nv, Mechelsesteenweg 203, B-2018 Antwerpen en Petra Van Caneghem

www.manteau.be

info@manteau.be

Vertegenwoordiging in Nederland

Singel 262

1016 AC Amsterdam

Postbus 3879

1001 AR Amsterdam

Vertaling: Petra Van Caneghem

Omslagontwerp: Artattack

Foto omslag: SOMA

Vormgeving binnenwerk: Ready2Print

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veeveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Bij het achterhalen van de auteursrechten van de illustraties is met grote zorgvuldigheid te werk gegaan. Als er niettemin onvolkomenheden zouden worden geconstateerd, dan zal de uitgeverij daarvan graag op de hoogte worden gesteld.

Ondanks alle zorg die aan de samenstelling van de uitgave werd besteed, kan de redactie of de auteur noch de uitgever aansprakelijkheid aanvaarden voor eventuele schade die zou kunnen voortvloeien uit enige fout die in deze publicatie zou kunnen voorkomen.

ISBN 978 90 223 2766 1

D/2014/0034/171

NUR 686

Inhoud

Inleiding

9

I

Vlaanderen:
de opkomst van het
nationalisme en extreemrechts

13

II

1940: blitzkrieg en de
overgave van België

27

III

De Waffen-SS
en de legioensbeweging

43

IV

Ronde Een: Leningrad en het
SS-Legioen Vlaanderen

71

V

Ronde Twee: Vlasov,
het Volkhovfront en Krasny Bor

83

VI

Wedergeboorte:
de SS-Stormbrigade Langemarck

131

VII
Hardnekkige verdediging
in Oekraïne
151

VIII
De legende van Narva:
de slag van de Europese SS
173

IX
De laatste worp
met de dobbelstenen:
de oprichting van de
SS-Division Langemarck
217

X
De afloop: Pommeren
237

XI
Vergelding
269

Bijlage A
Waffen-SS-organisatie
279

Bijlage B
Germaansche SS Vlaanderen,
Waffen-SS en vergelijkbare rangen
285

Bibliografie
286

Lijst met kaarten

- 1 De slag bij het Volkhovfront, januari-juli 1942 (blz. 92)
- 2 SS-Stormbrigade Langemarck veldtocht Oekraïne, januari-april 1944 (blz. 160-161)
- 2 SS-Kampfgruppe D'Haese, 25-29 juli 1944, slag van de Europese SS bij Narva, Estland (blz. 202)
- 4 Het einde – de 27ste SS-Division Langemarck in Noord-Duitsland, 1945 (blz. 264-265)

Opmerkingen van de vertaler

Militaire rangen: voor de staf van de Waffen-SS worden Waffen-SS-rangen gebruikt. Een omzettingstabel is toegevoegd als bijlage B. De rangen van het Duitse leger (*Heer*) en het Rode Leger worden gebruikt voor hun respectieve soldaten.

Militaire terminologie: waar mogelijk is de militaire terminologie die gebruikt wordt, die van het betrokken leger en de periode. Af en toe heb ik geprobeerd een moderne ‘vertaling’ te gebruiken om de tekst begrijpelijker te maken.

Benaming eenheden: voor alle slagorden is de Duitse benaming van de eenheid uit die tijd gebruikt. Dit is door het hele boek doorgetrokken, met uitzondering van bepaalde passages, waar dit vereenvoudigd is om de tekst leesbaar te houden. De Russische formaties zijn genummerd, de Duitse worden voluit geschreven of gebruiken de originele Romeinse cijfers.

Vreemde woorden: niet-Nederlandse woorden in de tekst worden cursief gezet, tenzij ze algemeen bekend zijn. De Nederlandse vertaling volgt meteen daarna.

Maatstelsel: afstanden worden in kilometers weergegeven. Het kaliber van wapens staat in de gebruikelijke meeteenheid.

Plaatsnamen: ik heb, waar er verschillende zijn, één spelling aangehouden, vooral wat plaatsnamen in de Sovjet-Unie betreft. Tussen haakjes geef ik afgeleide vormen mee. Hetzelfde geldt voor steden/gemeenten/dorpen in het Duitse Pommeren, die vandaag Pools zijn.

Inleiding

Het was zo heet! De jonge Vlaamse vrijwilliger uit Brugge veegde het zweet van zijn voorhoofd, maar zijn ogen prikten van het zout in het zweet dat over zijn rode gezicht stroomde. Hij keek snel naar de man die rechts naast hem stond en was opgelucht om te zien dat ook hij hevig zweette en er al net zo zenuwachtig uitzag – misschien mochten ze wel bang zijn. Zijn kameraad keek hem ook aan en ze glimlachten naar elkaar, ze mochten niet in lachen uitbarsten. De jongens stonden al sinds vroeg die ochtend in het gelid, maar hadden nog niet de kans gehad te vechten. Tot dusver was het vooral een oorlog geweest waarbij vanuit beide kampen projectielen werden afgevuurd met willekeurige doden en gewonden tot gevolg. Terwijl de ochtend verstreek, was de julizon steeds harder gaan schijnen; de mannen hadden nog niets kunnen drinken of de schaduw kunnen opzoeken. Achter hen hoorden de jonge vrijwilligers het geschreeuw van hun gewonde kameraden en het luide gevloek van de berriedragers die aangewezen waren om de doden en gewonden uit hun rangen op te halen. Maar daar dachten ze niet aan; hun volle aandacht ging weer naar hun front. Daar zagen ze hoe de grote vijandelijke linies zich eindelijk klaarmaakten om aan te vallen. Over de hele lijn, van links naar rechts, kwam de vijand in beweging en maakte zich klaar voor wat, zoals iedereen wist, de beslissende aanval zou zijn. De Vlamingen zetten hun helmen goed op hun hoofd en namen hun wapens stevig vast. Nu zou het gaan gebeuren. God, wat waren ze met velen, aan de overkant! Maar de Vlamingen wisten dat ze moesten standhouden. Standhouden was leven; ten onder gaan betekende in bloedige

stukken gereten worden door een paniekerige bende, afgemaakt worden in het stof. Die gedachte ging op dat moment door heel wat Vlaamse hoofden: 'Maar zij zijn met zovelen, ze zijn uitgerust met het allerbeste, hoe kunnen wij weerstand bieden?' Er kwam nog geen antwoord.

Toen brak het los. De vijandelijke linie bewoog naar voren, eerst nog wat aarzelend en hortend terwijl ze zichzelf organiseerden. Maar toen ging het steeds sneller en het schorre, aanmoedigende geschreeuw begon. De Vlamingen maakten geen geluid. Alleen discipline en hun vrienden die vlakbij waren, zorgden ervoor dat ze bleven staan. Weglopen is gemakkelijk als je geen gezicht hebt, maar als je tussen je burens staat, die thuis bij jou in de straat wonen, is dat het allermoeilijkste om te doen. Als je zou weglopen, zou iedereen het weten, de schande zou immens zijn. De jonge mannen uit het kleine Vlaanderen bleven dus staan, uit angst om te mislukken, maar ook door een ijzeren discipline. Hun kelen waren droog, hun blazen vol.

De vijand was nu dichtbij, de aanval helemaal op dreef. Het lawaai dat ze maakten met hun strijdkreten, terwijl ze over de grond denderden, trof de Vlaamse linies. Ze leken wel te huiveren, dat zagen de aanvallende soldaten ook en ze riepen het uit van plezier – ze zouden vallen en afgeslacht worden! Maar de linie viel niet: ze bleef standhouden, dat zagen de Fransen ook. De Franse cavalerie zag te laat in dat het Vlaamse leger niet zou breken. Zij die hun paarden wilden laten omkeren, slaagden daar alleen in door de vaart uit hun aanval te halen. Het grootste deel van deze eerste linie raakte de Vlaamse muur van pieken en speren frontaal en met grote snelheid. Terwijl de Franse cavalerie aarzelde, zwaaiden de Vlaamse infanteristen met hun goedendags, logge en lange houten stokken met venijnige stalen pieken bovenaan. Ze beukten in op de Franse mannen met paarden en haalden de beste Franse ridders tegen de grond.

Het resultaat was een militaire nederlaag voor de Fransen. Een cavalerie in harnas, de elite in de militaire wereld, had het grootste deel van de afgelopen 800 jaar de slagvelden van Europa gedomineerd. Op 11 juli 1302 in de namiddag zou daaraan hier in Kortrijk een bloederig en eerloos einde komen.

De Guldensporenslag in Kortrijk was een scharniermoment in de geschiedenis van de middeleeuwen in Europa en de voorbode van de latere overwinning van de Schotten in Bannockburn in 1314 en die van de Zwitsers tegen de Oostenrijkers in Morgarten in 1315. Het is meer dan gewoon toeval dat de drie veldslagen niet alleen gewonnen werden door een onderdrukt volk dat ten strijde trok tegen zijn vroegere keizerlijke overheersers, maar ook dat het in elk van de drie veldslagen een standvastige infanterie was die legers van ridders te paard en krijgslieden op de knieën dwong.

Dit boek gaat over de mannen van Vlaanderen die met duizenden naast de Duitsers gingen vechten, eerst in het SS-Legioen Vlaanderen, later in de SS-Stormbrigade Langemarck en tot slot in de 27ste SS-Freiwilligen-Grenadier-Division Langemarck (flämische Nr. 1). Hoewel Vlaanderen geen soevereine natie was, zou de regio meer vrijwilligers leveren aan het Derde Rijk dan Groot-Brittannië, Frankrijk, Zweden, Noorwegen en Denemarken samen. Met hun burens en verre neven de Nederlanders stuurden de Vlamingen, in verhouding tot hun bevolkingsaantal, meer vrijwilligers dan enig ander West-Europees volk. Niet alleen leverden ze grote aantallen soldaten, deze mannen zouden ook nog eens bijna vanaf het begin van de oorlog in de Sovjet-Unie naam maken in de bloedige slagen aan het oostfront.

Van de achtendertig Waffen-SS-divisies die, alleen in naam, aan het einde van de oorlog opgericht waren, bestond de helft uit vreemdelingen of uit de zogenaamde *Volksdeutsche* (Duitsers die, op het moment dat de oorlog uitbrak, buiten de grenzen van Duitsland geboren waren). Maar veel van deze formaties droegen militair weinig tot niets bij aan de oorlogsinspanningen van de nazi's. Dat kon echter niet gezegd worden van de Vlamingen. Van het bittere beleg van Stalingrad in 1941 tot de slachtpartij aan het Volkhovfront in 1942, van de wanhopige verdediging in Oekraïne in 1943-1944 tot de befaamde slag van de Europese SS in Narva, Estland in 1944 en tot slot in de besneeuwde hel in Pommeren en bij de Oder in 1945 drukten de Vlamingen hun stempel op de strijd.

Maar wie waren deze Vlamingen? Vlaanderen is het noordelijke deel van België. De Vlamingen zijn dus officieel Belgen, maar waarom vochten ze niet aan de zijde van Léon Degrelle, idool van het vreemdelingenlegioen tijdens de Tweede Wereldoorlog, en zijn rexisten? Hij was tenslotte toch ook een Belg? Waren er verschillen tussen Degrelle en zijn aanhangers en de Vlamingen die het voor die laatsten onmogelijk maakten zich achter Degrelle te scharen? Degrelle en zijn volgelingen begonnen als vrijwilligers bij het *Heer*, een afdeling van het Duitse leger, en niet als Waffen-SS'ers. De Vlamingen waren daarentegen vanaf het begin een Waffen-SS-legioen.

Waar zat het verschil? Het antwoord op deze vraag is complex, en net als met heel wat andere zaken in de geschiedenis van de buitenlandse vrijwilligers in de Tweede Wereldoorlog is die complexiteit het gevolg van honderden jaren traditie en geschiedenis. Iedere poging om de verscheidenheid aan motieven van Hitlers vrijwilligers te schetsen, moet beginnen bij het hevige antibolsjewisme dat toen heerste. Velen vonden in die tijd dat de West-Europese beschaving bedreigd werd door anonieme horden barbaren uit het oosten. (Het hoeft niet gezegd dat vrijwilligers uit de Sovjet-Unie het anticommunistische aspect van deze motivatie deelden, maar dan zonder datzelfde vooroordeel tegen mensen uit het oosten.) Maar wat het verhaal van deze Vlaamse vrijwilligers zo interessant maakt, is dat het anticommunisme voor hen, in tegenstelling tot hun kameraden in andere vrijwilligersformaties, niet de hoofdreden was voor hun deelname aan de oorlog. Die reden was vooral het nationalisme van het Vlaamse volk, een al lang bestaande stroming die vooralsnog zonder materieel resultaat blijft. Het verhaal van de Vlaamse Waffen-SS moet gezien worden als een beslissend hoofdstuk in de geschiedenis van een strijd die eeuwen geleden begon en vandaag nog steeds voortduurt.

Wie de Vlaamse SS-vrijwilligers wil begrijpen, moet begrijpen wie de Vlamingen zijn. Die identiteit bevat de tumultueuze gebeurtenissen tijdens de Guldensporenslag en de beslissende momenten van de slag bij Kortrijk in die hete zomer van 1302.

I

Vlaanderen: de opkomst van het nationalisme en extreemrechts

Zoals zoveel andere hoofdstukken in de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog zijn enkele van de redenen voor de opkomst van het Vlaams-nationalisme te vinden in de modder en de ellende in de loopgraven van de Eerste Wereldoorlog, *the war to end all wars*. In een noodlottige poging om de strategie van het Schlieffenplan in 1914 ten uitvoer te brengen, rolde het keizerlijke Duitse leger op weg naar Parijs over de Belgische grenzen. Het gevoel in het land was op dat moment hetzelfde als overal elders in Europa. Vrijwilligers trokken de kleuren van hun land aan om het te verdedigen tegen deze Pruisische agressie. De duizenden Vlamingen die intekenden, waren zo ontgoocheld door wat ze in het koninklijke Belgische leger aantroffen dat de overlevenden, toen de oorlog eindelijk afgelopen was, de stuwende kracht zouden worden achter een scherpe nieuwe beweging die het Vlaams-nationalisme naar de voorgrond stuwde en de basis vormde voor wat later het SS-Legioen Vlaanderen zou worden.

Het grootste deel van Vlaanderen, dus ook van België, was bezet gebied en werd tijdens de oorlog door de Duitsers beheerd als veroverd land. Slechts een klein deel van Vlaanderen, een strook in het westen, aan de kust en rond de stad Ieper, bleef vrij. De rest van België werd bestuurd door de Duitse generaal von Bissing en na zijn dood in 1917 door zijn opvolger, generaal von Falkenhausen. (Verrassend genoeg zou België tijdens de Tweede Wereldoorlog, toen het opnieuw werd ingenomen, bestuurd worden door de zoon van de generaal uit de Eerste Wereldoorlog, ook een von Falkenhausen dus.) Het deel van Vlaanderen dat in 1914 niet ingenomen was door de Duitsers, werd de frontlijn van de immense strijd die in het westen van het land uitgevochten werd tussen de grootmachten.

Iedereen die er de literatuur over de Eerste Wereldoorlog op naleest, kent de verwijzingen naar 'Flanders fields'. Deze benaming werd door de Britten gegeven, toen zij op Vlaams grondgebied oog in oog kwamen te staan met de Duitsers. Namen als Ieper, Menen en Passendale zijn in ieders geheugen voor altijd verbonden met het slijk en het bloed van de loopgraven.

De jonge Vlaamse boerenknechten en stedelingen die zich

vrijwillig aanmeldden of bij het leger ingelijfd werden, kwamen terecht in een vreemde omgeving, waar ze niet meer dan kanonnenvlees waren. De steunpilaren van grote delen van het leger waren Vlaamse infanteristen, maar de hiërarchie werd vooral gedomineerd door Franstalige Walen. Zij maakten het grootste deel uit van de officieren en onderofficieren en lieten hun minachting voor de Vlaamse soldaten duidelijk blijken. Alle orders werden in het Frans gegeven, de Waalse officieren hadden weinig tot geen interesse om de taal te leren van de mannen die zij aanvoerden. Het resultaat was te voorspellen. Horden verwarde Vlaamse soldaten werden in de strijd gegooid door oversten die niet de moeite hadden genomen hun uit te leggen wat van hen verwacht werd. Ze werden snel neergemaaid en bereikten heel weinig. Na iedere mislukte aanval en elke duur betaalde verdediging werd de wrok van de Vlaamse soldaten groter.

De 'Raad van Vlaanderen'

Onder het bestuur van von Bissing werd het bezette Vlaanderen aangemoedigd zijn eigen weg te gaan op politiek vlak. In februari 1917 kwamen zo'n tweehonderd nationalistische activisten samen en richtten ze een raad op met de nogal verheven naam 'Raad van Vlaanderen'. Hun oorspronkelijke bedoeling was Vlaanderen een nieuwe zelfstandige autoriteit te geven, die na verloop van tijd een provisioneel bestuur zou worden voor een volledig onafhankelijk land. In december 1917 verklaarde deze Raad de onafhankelijkheid van Vlaanderen, de kroon op het werk.

Maar deze zet was voor de bezetters een grote stap te ver – een reactie die door iedere nationalistische beweging die zich in de Tweede Wereldoorlog met de nazi's verbond, nauwgezet bestudeerd had moeten worden. Von Falkenhausen, de opvolger van von Bissing, legde de Raad stil en schortte hem nadien op. De Duitse ideologie in de beide wereldoorlogen mag dan wel op vele vlakken verschillend geweest zijn, wat ze gemeen hadden, was de onwil van de Duitsers om een situatie waarin ze niet volledig

heer en meester waren over Europa zelfs maar te overwegen. Tijdens de Eerste Wereldoorlog had dit een nefast gevolg voor de mogelijkheden van de centrale overheid om de geallieerden te bestrijden; tijdens de Tweede Wereldoorlog was dit een beslissende factor voor het resultaat van het conflict. Nazi-Duitsland probeerde zijn satellietstaten en mogelijke partners hard uit te buiten, waardoor de geallieerden, die de handen in elkaar hadden geslagen, het haalden. Deze overtuiging om de wereld te domineren bleef de achilleshiel van Duitsland in beide wereldoorlogen.

De Frontpartij – de geboorte van het moderne Vlaams-nationalisme

Nu zoveel mannen brutaal afgeslacht werden aan het westelijke front, ontstond een zeker politiek bewustzijn bij sommige Vlaamse soldaten dat tot hiertoe ongekend was. Veel jongemannen die voor de oorlog niet over politiek nadachten, gingen dat nu wel doen. Ze stonden stil bij de politici en de politieke systemen die hen naar een wereld hadden geleid die de dood van duizenden van de beste en dapperste mannen accepteerde in ruil voor een paar honderd meter modder. In deze omstandigheden was het onvermijdelijk dat het Vlaamse politieke bewustzijn nationalistisch van aard zou zijn, met een wens tot zelfbestuur of zelfs onafhankelijkheid. De soldaten noemden hun beweging in het begin de Frontbeweging, ze kwamen samen en maakten folders en nieuwsbladen om over politiek te praten en over hoe ze hun land wilden veranderen na de oorlog. De Frontbeweging veranderde al snel in het Vlaamsche Front, maar ook die naam werd niet veel later ingeruild. De partij zou gewoon de Frontpartij gaan heten. Zowel de basisprincipes als de leden van de partij zouden de toon zetten voor het Vlaams-nationalisme tijdens de rest van de eeuw.

Het einde van de Eerste Wereldoorlog

Het einde van de wereldoorlog betekende voor grote delen van Europa een revolutie, bijna een burgeroorlog. Dit was ook het geval voor de oosterbuur van België, namelijk Duitsland. Frankrijk werd ondergedompeld in politieke instabiliteit en sporadisch straatgeweld, maar in de Lage Landen Luxemburg, België en Nederland was het al bij al rustig. De Nederlanders waren neutraal gebleven tijdens de oorlog, hun grootste probleem was hoogstwaarschijnlijk de onenigheid nadat de Duitse keizer Wilhelm II na zijn troonsafstand zijn toevlucht zocht in het land. De Belgen daarentegen moesten in het reine zien te komen met de grote veranderingen in vergelijking met de vooroorlogse status quo.

In de eerste plaats waren in grote gebieden van het land hevige gevechten geleverd, met verwoesting tot gevolg. Hoewel ze niet de grote verliezen hadden geleden zoals Frankrijk, Duitsland, Groot-Brittannië en Rusland, betreunde België toch meer dan 58.000 doden en gewonden en vele duizenden vermisten, die naar alle waarschijnlijkheid ook dood waren. Ten tweede was de geest van het Vlaams-nationalisme nu echt wel uit de fles. De leden van de collaborerende Raad van Vlaanderen werden gearresteerd, voor het gerecht gebracht en veroordeeld, luid toegejuicht door de Waalse bevolking van het land. 112 van hen kregen lange gevangenisstraffen en 45 leiders werden ter dood veroordeeld. In Vlaanderen zorgde het proces voor onrust en wrok, in die mate zelfs dat de regering de doodstraf omzette om de spanningen te verlichten.

Maar zelfs de schaduw van de collaboratie die over het Vlaams-nationalisme hing, weerhield de Frontpartij er niet van 57.422 stemmen te halen tijdens de verkiezingen van 1919 en drie leden af te vaardigen naar het 202 zetels tellende parlement. Tegen 1929 had de partij aanzienlijk aan kracht gewonnen en verdrievoudigde ze haar aantal afgevaardigden, met een totaal aantal stemmen van 132.962 tijdens de verkiezingen van dat jaar. Hoewel dit amper een politieke macht van betekenis was, mogen we

niet vergeten dat de socialisten, toen de grootste politieke partij, in totaal amper een zeventigtal zetels hadden. Deze gestage groei bij het kiezerspubliek bracht een toch al nerveuze regering ertoe concessies te doen en een amnestiewet door te voeren, waardoor alle ex-Raadsleden uit de gevangenis vrijgelaten werden.

In deze periode, waarin het succes van de Vlaams-nationalisten bij de verkiezingspolls steeds groter werd, kwam in Antwerpen de campagne van August Borms, het vroegere hoofd van de Raad, voor de tussentijdse verkiezingen voor de Kamer in december 1928 op gang. Ondanks het feit dat Borms nog steeds een gevangenisstraf uitzat, raakte hij verkozen met een overweldigende meerderheid van meer dan 40.000 stemmen.

Nationalisme en extreemrechts

Nationalisme heeft de neiging naar de rechterzijde van het politieke spectrum over te hellen. Hoe radicaler het nationalisme, hoe meer naar rechts het lijkt te gaan. Dit is echter niet altijd zo – zowel de *Provisionals* binnen het IRA als het Official IRA hebben hun nationalistische doelen altijd verbonden met een socialistisch ethos – maar de arena van nationalistisch activisme omarmt vaker wel dan niet de voorliefde voor orde, traditionele familiewaarden, een haast militaire structuur en ceremonie. Geen enkele samenkomst van nationalisten, om het even waar ter wereld, is compleet zonder een vlaggenzee en aanhangers van de zaak in slecht zittende oude legeruniformen en uit de pas marcherend. Deze uiterlijke verering van orde en discipline lijkt echter niet stand te houden wanneer het gaat over hun eigen eenheid. Als er nog een typische eigenschap is van elke extreemrechtse, nationalistische beweging, dan is het wel de voorliefde voor interne ruzies, afscheuringen, politieke vetes en versnippering van de macht over een veelheid van kleine partijtjes en organisaties.

Dat was ook het lot van het Vlaams-nationalisme. Toen de

steun voor de gematigde Frontpartij in de vroege jaren 1930 langzaam afbrokkelde, schoof de beweging op naar rechts en versplinterde. Tientallen partijen doken op onder de vlag van het Vlaams-nationalisme. Maar in de jaren voor het begin van de Tweede Wereldoorlog werd het politieke landschap vooral gedomineerd door drie heel verschillende organisaties. Elk daarvan zou een sleutelrol spelen in het SS-Legioen Vlaanderen Lange-marck en de opvolgers.

Geen Vlaamse Quisling

De geschiedenis van de collaboratie in de Tweede Wereldoorlog bracht een aantal figuren voort die de alliantie van hun volk met de Duitsers zouden symboliseren. Vidkun Quisling in Noorwegen, Joseph Darnand in Frankrijk, Anton Mussert in Nederland en natuurlijk Léon Degrelle in Wallonië waren allen leiders die de collaboratie van hun respectieve landgenoten belichaamden. Deze mannen domineerden de nationalistische agenda's tijdens de wereldoorlog en de vrijwilligers die hun landen aan de oorlog van de nazi's leverden, werden sterk door hen beïnvloed.

De Vlaamse collaboratie kan echter niet toegeschreven worden aan één overkoepelend boegbeeld; in tegenstelling tot andere landen die met de nazi's collaboreerden, trof men hier veel leiders aan die vaker wel dan niet de strijd met elkaar aangingen in het versplinterde rechts-nationalistische spectrum. Er waren Joris Van Severen van Dinaso, Staf De Clercq van het VNV, Jef Van de Wiele van de DeVlag en Reimond Tollenaere van de Zwarte Brigade, de paramilitaire tak van het VNV, allemaal prominente figuren. Van al deze leiders overleefde alleen Van de Wiele de oorlog en werd vervolgd. Elders werden de sleutelfiguren na afloop van de vijandelijkheden voor het gerecht gebracht en stierven ze voor een vuurpeloton of aan het touw van de beul. Van Severen kreeg de kans niet te collaboreren; hij werd in 1940, toen Hitler Frankrijk en de Lage Landen binnenviel, neergeschoten door Franse agenten. De Clercq overleed in 1942 aan een hart-

aanval en Tollenaere stierf aan het Russische front. Het Vlaamse verhaal heeft dus geen eigen, verguisde Quisling voortgebracht.

Het VNV, Dinaso en de DeVlag

Het Vlaamsch Nationaal Verbond of VNV is zonder twijfel de grootste en meest invloedrijke Vlaams-nationalistische organisatie. Het leeuwendeel van de Vlaamse oorlogsvrijwilligers zou uit de rangen van deze partij komen, zowel leden als aanhangers. Het VNV werd in oktober 1933 opgericht uit een amalgaam van kleinere partijen en zou de vaandeldrager worden voor de Vlaamse hoop op zelfbestuur. Naast het leeuwendeel van mannelijke leden werden ook een afdeling voor vrouwen en een jongerenvleugel opgericht. Het Verbond was openlijk paramilitair, zowel in optreden als in stijl. Het VNV werd onder leiding van Staf De Clercq, een potige leraar en stichtend lid van de Frontpartij, de steunpilaar van het Vlaams-nationalisme. De Clercq was negenveertig toen hij de partij stichtte. Jeroom Gustave Theofile De Clercq werd op 16 september 1884 geboren in Everbeek, Brabant, in een gezin uit de middenklasse. Als de 'Leider' (de VNV-versie van het nazi-Duitse *Führer*) vertolkte De Clercq de doctrine van een 'Groot-Nederland' waar de inwoners van Vlaanderen, Frans-Vlaanderen en Holland een nieuw land zouden vormen. Dit land zou sterk prokatholiek (men mag niet vergeten dat de Nederlanders heel sterk vasthouden aan hun protestantse geloof) en autoritair zijn. De bedoeling was namelijk een fascistische staat op te richten, gebaseerd op het motto van het VNV, 'Alles voor Vlaanderen, Vlaanderen voor Kristus'. Het VNV had niets dan lovende woorden voor nazi-Duitsland en de partij nam de nazigroet met gestrekte arm over. Het VNV was ook sterk gekant tegen de Walen en de Fransen.

Het VNV had natuurlijk een militie met eigen uniform, de Grijsse Werfbrigade met grijze hemden, en een eigen krantje, *Volk en Staat*, uitgegeven door Antoon Meremans, vroeger lid van de Raad van Vlaanderen. Zowel de militie als de krant, en bij uitbrei-